

2020 / Vol:6, Issue:26 / pp.755-768

RESEARCH ARTICLE

Arrival Date : 21.03.2020

Published Date : 29.05.2020

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.327>

Reference : Kutluay Tutar, F. & Tutar, E. & Uğur, F. (2020). "Yerel Kalkınmanın Yeni Yerel Aktörü: Sosyal Sermaye", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 6(26):755-768.

YEREL KALKINMANIN YENİ YEREL AKTÖRÜ: SOSYAL SERMAYE

The New Local Actor Of Regional Development: Social Capital

Doç. Dr. Filiz KUTLUAY TUTAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Niğde/Türkiye
ORCID: 0000-0002-2574-9494

Prof. Dr. Erdiñç TUTAR

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, Niğde/Türkiye
ORCID: 0000-0002-9076-7621

Furkan UĞUR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, SBE İktisat ABD, Niğde/Türkiye

ÖZET

Geleneksel ekonomik sermaye kavramı gelir ve maddi değerleri içerir ve neye sahipsin sorusuna yanıt arar. Sermayenin değişim sürecinde neyi biliyorsun sorusu ise beşerî sermayeyi (tecrübe, eğitim, yetenek, bilgi, fikir vs.) tanımlar. Beşerî sermaye emeğin işletme performansına katkısını ifade eder. Sosyal sermaye beşerî sermayenin tamamlayıcısıdır ve kimi tanıyorsun sloganı içerisinde ilişkiler, bağlantılar, arkadaşlıklar, dostluklar, aile bağları gibi temaları barındırır. Ayrıca sosyal sermaye, beşerî sermayenin işletmelerde verimliliğin artırılması boyutunun ötesine geçerek bir toplumun kalkınmışlık seviyesine etki edebilecek bir yöne işaret etmektedir.

Sosyal sermaye gelişmiş ülkelerin gizli kaynaklarından biridir. Yerel ekonomik kalkınma açısından sosyal sermaye, kalkınma sürecini hızlandırmak için aktörler arasında kurulan ağları ve iş birliğini ifade etmektedir. Bir toplumun sosyal sermayesi; bilgi edinme, üretme, paylaşma, koordine olabilme, ilişkilerin gücünü sosyoekonomik hayata aktarabilmesidir. Sosyal sermaye yerel ekonomilerin parasal gücü kadar önemli bir gücü ifade eder. Bu bağlamda çalışmanın amacı, yerel ekonomik kalkınmada sosyal sermayenin rolünü ortaya koymaktır. Yerel de sosyal sermaye kalkınma sürecinde aktif olarak kullanıldığında, yoksulluğu önleme(özellikle dezavantajlı (kadınlar) grupların ekonomiye katılımı, yolsuzlukla mücadele, daha rekabetçi firmalar, yenilik (inovasyon)yapabilme, üretimde verimlilik, çevreye duyarlılık gibi sayısız pozitif katkıyı içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Yerel Kalkınma, Türkiye

ABSTRACT

The concept of traditional economic capital includes income and material values and seeks an answer to the question of what you have. The question of what do you know in the process of change of capital defines human capital (experience, education, ability, knowledge, idea, etc.). Human capital refers to the contribution of labor to operating performance. Social capital is a complement to human capital and includes slogans such as relationships, connections, friendships, family ties within the slogan of whom you know. In addition, social capital goes beyond the dimension of human capital to increase productivity in enterprises, pointing to a direction that can affect the development level of a society.

Social capital is one of the secret sources of developed countries. In terms of local economic development, social capital refers to the networks and cooperation established between the actors to speed up the development process. The elements of obtaining, producing, sharing, coordinating and transferring the power of relations to socioeconomic life constitute the social capital of a society. Social capital represents an important power as much as the monetary power of local economies. In this context, the aim of the study is to reveal the role of social capital in local economic development. When used actively in the process of social capital development locally, it includes numerous positive contributions such as poverty prevention (especially participation of disadvantaged (women) groups in the economy, fighting corruption, more competitive firms, innovation (innovation), production efficiency, environmental awareness.

Keywords: Social Capital, Regional Development, Turkey

1. GİRİŞ

Sosyal sermaye insanlar arasındaki etkileşimi yöneten kurumlar, ilişkiler, tutumlar ve değerlere ilişkin olduğu gibi aynı zamanda ekonomik ve sosyal gelişime katkı sağlayan bir kavramdır. Dünya bankası sosyal sermayeyi; *ortak işbirliğini mümkün kılan normlar ve ağlardır* şeklinde tanımlamaktadır. Normlar ve ağlar; toplumun sosyal etkileşimlerinin nicelik ve niteliği şekillendiren kurumlar, ilişkiler ve gelenekler olarak tanımlanmaktadır. Yapılan araştırmalar sosyal bağlılığın, toplumda ekonomik kalkınmanın sürdürülebilmesi için önemi olduğunu göstermektedir. Ekonomik kalkınma sosyal sermaye ilişkisini araştıran çalışmalarda üretim aşamasında verimlilik, işlem maliyetlerinde azalma, gelir dağılımında adalet, dolayısıyla yoksulluk ile mücadele ve sürdürülebilir kalkınma için çevre duyarlılığı gibi konularda pozitif katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Çalışmada öncelikle sosyal sermaye kavramı ve yerel kalkınma üzerindeki etkileri verilmiş olup, Türkiye için yerel kalkınma sosyal sermaye ilişkisini araştıran literatür özeti çıkarılmıştır. Son olarak, yerel ekonomik kalkınmada sosyal sermayenin güçlü ve zayıf analizi çalışmanın içeriğinde yer alacaktır.

2. SOSYAL SERMAYENİN TANIMI, TARİHİ VE TÜRLERİ

Sosyal sermaye terimi yeni yeni üzerinde duruluyor olsa da aslında geçmişi çok daha eskiye dayanmaktadır. Günümüzde adı özellikle kalkınma modelleriyle anılan sosyal sermaye kavramının çıkış noktası sosyolojik çalışmalardır. Örnek olarak Ünlü sosyolog Max Weber;'in 1904 yılında kaleme aldığı Protestanlık mezhebi ve kapitalizmin ruhu adlı kitabında ve Lyda J. Hanifan'ın 1916 da yazdığı bir makalesinde sosyal sermaye kavramlarına değindiği gösterilebilir. Bu yayınların ardında sessizliğe bürünen kavram 1956 yılında Seely, Sim ve Loosely adlı sosyologlar tarafından kentsel toplum kültürü ile ilgili bir çalışmada tekrar kaleme alındı. Ardından Fransız sosyolog Pierre Bourdieu, 1960' lı yıllarda yaptığı araştırmalarda sosyal sermaye kavramına yer vermiştir. Son yıllarda ise sosyal sermaye kavramını geniş açıdan inceleyen Amerikalı sosyolog James Coleman 1990 yılında yazdığı Sosyal Teorinin Temelleri adlı eserde kavramımızı geniş bir şekilde ele aldığı ve kalkınma ile ilişkilendirdiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda ki İtalya'da bölgeler arası gelişmişlik farkını açıklamak için Robert Putnam' in yaptığı araştırmada sosyal yapının farklı yönlerini ve bu farkın oluşmasına etkisinin üzerinde durmuş ve bu durumu sosyal sermaye kavramıyla açıklamıştır. Devamında ise son 10 yılda sosyal sermaye kavramı sosyal bilim araştırmalarının her alanında değerlendirilmeye başlanmıştır (Keskin:2008,8-9).Sosyal sermaye kavramının diğer sermaye türlerinden farklı elle tutulabilecek somut bir şeyin olmadığıdır. İnsan sosyal bir varlıktır ve toplum halinde yaşadığı için diğer insanlarla iletişim kurmak durumundadır. Yani sosyal sermaye kavramından açıkça anlaşılabilir ilişkilerin gücü ve önemidir. Bir insanın sosyal yönü yani diğer insanlarla olan arkadaşlık ilişkileri, iyi niyeti, tanınırlık durumu, güven seviyesi ne kadar fazla ise o insanın sosyal sermayesi o kadar fazla denilebilir. Literatüre bakıldığında kavram birçok farklı yazar tarafından birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Kavramı ilk ortaya atanlardan Hanifan 1916 yılında sosyal sermayenin madde değil de insanın sosyal yönünün değeri yani toplumla kurduğu iletişim ağının gücü olarak tanımlanmıştır. Sosyal sermayenin bir servet olduğunu ve maddi sermaye gibi bir sermaye türü olduğunu belirtmektedir. Günümüzde bu alanla ilgili araştırmalar için başucu kaynağı olan bir diğer yazar ise Robert Putnam 'dır. Putnam'a göre sosyal sermaye insanların sadece iletişim halinde olması değil paylaşılan amaçları için ortak hareket etmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre sosyal sermayenin en önemli niteliği topluluktaki kişilerin karşılıklı fayda sağlayacak biçimde aralarında iş birliği ve koordinasyon olmasıdır. Putnam'a göre bu sağlanırsa topluluk verimi artırılmış olacaktır. Sosyal sermaye kavramının bugünkü şeklini almasında katkısı çok fazla olan ve kavramın teorisyenlerinden olan yazar James Coleman'dır. Ona göre sosyal sermaye insanların ortak amaçlarını başarmak için gruplar halinde çalışabilme yeteneğidir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere burada üstünde durulan nokta kişilerin iş birliği halinde çalışabilmeleridir. Yani insanın tek başına yapmakta zorlandığı işleri diğer insanlarla birlikte daha kolay biçimde yapmalarınıdır. Bu şekilde de

gerçekleştirilen işten bir kişi değil tüm grubun fayda sağlaması sağlanmış olur. Diğer bir tanım ise Bourdieu'ya aittir. Ona göre sosyal sermaye kişiler arasında ilişkilerin düzenliliği ve sürekliliği önem arz etmektedir. Francis Fukuyama' ya göre sosyal sermaye toplumsal ve ekonomik refahın artırılmasında önemli bir faktör olarak görülür. Yasal düzenlemelerin sosyal sermaye ile bütünleşmesi ve böylece toplumdaki maliyetlerin makul ve ekonomik düzeylere çekilebileceğini savunur. Bunu sağlayacak unsurun ise güven duygusu olduğunu ileri sürmektedir.

Özetlemek gerekirse kavramı bugünkü anlamıyla ilk kullanan 'sosyal sermayeyi elit bir grup tarafından birlikte buldukları kişilere karşı yarış içindeyken kullandıkları bir kaynak' (Field,2008:56-57) olmasını inceleyen Bourdieu olmuştur. Kavramı genişleten ve sosyal bilimler dalı ile etkileşime girmesini sağlayan 'sosyal sermayenin göreceli olarak dezavantajlı olanlara bir kaynak'(Field,2008:57) olduğunu belirten Coleman olmuştur. Kavramın popülaritesini kazandıran 'kavramı daha da genişleterek, toplumsal düzeyde söyleyen bir kaynak'(Field,2008:57) şeklinde tanımlayarak kavrama kamusal boyut kazandıran Putnam ve kalkınmada güven unsurunu merkeze koyan Fukuyama sosyal sermaye kavramını tanımlayıp bu günkü halini almasına katkıda bulunmuşlardır(Şan ve Şimşek,2011:96).Sosyal sermaye kavramı tanımsal açıdan farklı görüşlere sahip olmakla birlik türleri açısından da çeşitli sınıflandırmalara ayrılmaktadır. Harvard Üniversitesi Ekonomi ve Yönetim Bölümü başkanı Porter sosyal sermaye türlerini insanların hayatlarında anlatmak için birtakım benzetmeler kullanmıştır. Ona göre ekonomik sermaye insanların banka hesaplarıdır. Beşerî sermayeleri beyinleri, sosyal sermayeler ise sosyal ilişkileridir (Yağmur,2017:114).

İnsanların sahip olduğu ekonomik sermayeleri onların ne kadar mala sahip olmaları gerektiğini göstermektedir. Sosyal sermaye, diğer sermaye türlerinde olduğu gibi somut bir maddeye bağlı değer alan ve bu değeri kolaylıkla ölçülebilen bir kavram değildir. Yani birkaç değişkenle değerine ulaşılabilen bir ölçüye sahip değildir. Soyut bir kavram olması ve toplumdan, insanın toplumdaki yerinden, ilişkilerden, bağlantılardan, güven seviyelerinden, sosyal yakınlıklardan ve uzaklıklardan ve bunun gibi birçok kavramdan etkilendiği için ölçümünde çeşitli göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Tablo 1'de Dünya Bankası'nın sosyal sermaye ölçümünde kullanılan göstergeleri gösterilmiştir. Buraya bakarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki sosyal sermaye göstergeleri maddi olarak değeri olan sermaye türlerinden farklı olarak sosyal, toplumsal, yasal ve hatta siyasal faktörlere dahi duyarlı bir şekilde gelişmektedir. Bu sebeple sosyal sermaye ölçümünde kullanılacak göstergeler dikkatli ve doğru ölçümü yapacak kıstaslara uygun bir şekilde seçilmelidir.

Şekil 1: Sosyal Sermayenin Bileşenleri (Yüksel, 2015; 33.)

Bağlayıcı, Birleştirici, Köprü Kuran Sosyal Sermaye: Bağlayıcı sosyal sermaye olarak anılan sosyal sermaye birbirleri ile güçlü ilişki içinde olan homojen grupları (aile, yakın arkadaş grubu gibi) kapsamaktadır. Yani grup içinde ki her kararın, her seçimin, her hareketin grup için bağlayıcı olduğu durumdur. Bu durumda da grup içindekilerin grup dışındakilerle ilişki kurmasını güçleştirici olma gibi negatif etkisi ortaya çıkmaktadır. Birleştirici sosyal sermaye, farklı hiyerarşik konumda olan kişiler arasında olan ilişkileri belirtmektedir. Yani sosyal statüleri farklı olan insanların bir araya gelmesine imkân vermesinden dolayı birleştirici sosyal sermaye olarak anılmaktadır. Her ne kadar sosyal statü farkı olsa da kişiler arasında bazı ortak değerlerin bulunması insanlar arasında zayıf da olsa bir ilişkinin kurulmasına, sosyal bir bağın oluşmasına imkân sağlamaktadır. Köprü kuran sosyal sermaye ise daha uzun mesafeli uzak ilişkileri ilgilendirir. Örneğin bir ülkenin uluslararası ekonomik hareketlerinde önemli yer tutar. Ülkeler arasında ticari faaliyetlerden dolayı yeni bağların kurulmasına ve yeni ekonomik fırsatların açılmasına imkân sağlar. Bu sebeple genelde ekonomik etkisiyle anılır.

Sivil Toplum Sosyal Sermayesi ve Kamusal Sosyal Sermaye: Sivil sosyal sermaye; değerler, tutumlar ve düşünceler ile ilgilidir. Kamusal sosyal sermaye ise kanundan gelen yükümlülükler, yolsuzluğun azalması, yasal sistemlerin güvenilirliğini kapsamaktadır (Yağmur;2017,115). Bu iki kavram birbirlerini destekler niteliktedir. Eğer ki kamusal sosyal sermaye güçlü olursa yani devlet idaresi güçlü ve istikrarlı olursa kararlı bir vatandaşlık bilinci oluşturur yani sivil toplum sosyal sermayesini geliştirir.

Yapısal Sosyal Sermaye ve Kavramsal Sosyal Sermaye: Norman Uphoff sosyal sermayeyi yapısal ve kavramsal olarak ikiye ayırmaktadır. Yapısal sosyal sermaye adetler, kurallar, roller, prosedürler ile ilişkilidir. Kavramsal sosyal sermaye ise zihinsel bir süreçten bir beyin fırtınasından yani bir fikirden doğmaktadır. Kültür ve ideoloji ile özellikle de ortak davranışlara ve karşılıklı fayda sağlayan hareketlere katkıda bulunur.

2.1.Sosyal Sermayenin Geliştirilme Sorunsalı

Sosyal sermaye kavramıyla alakalı yapılan tartışmalar arasında sosyal sermayenin geliştirilebilir geliştirilemeyeceği sorunu vardır. Sosyal sermayenin bölgesel kalkınmaya pozitif etkisinin olduğuna değinmiştik. Yani sosyal sermaye seviyesi ile bölgesel kalkınmışlık düzeyinin doğru orantılı olduğu iddia edilmektedir ve yapılan araştırmalar ve incelemeler neticesinde sosyal sermayenin geliştirilebileceği genel kabul görmüştür. Elbette bunun gerçekleşebilmesi için hükümetlere ve kurumsal açıdan yöneticilere çok büyük görevler düşmektedir. Callois ve Angeon'a göre sosyal sermaye gruplar içindeki ağlar genişlediği zaman gelişim göstermektedir. Bu durum bağlayıcı, birleştirici ve köprü kuran sosyal sermayenin üçü içinde geçerli olan bir durumdur. Köprü kuran sosyal sermayenin artış göstermesi sadece harekete geçmiş bağların artmasıyla gelişebilir. Bu şekilde ilişkiler henüz yeterince aktif olmasa da sosyal sermaye gelişebilecektir. Bağlayıcı sosyal sermayede ise ağı yeni üyelerinin ağ ile ilişkilerinin gücü oranında sosyal sermayeyi geliştirmektedir. Bu durumda insanların grup içinde ki etkileşimlerini artırmaları sosyal sermayenin gelişmesini sağlayacaktır. Tam tersi durumda geçerli olabilmektedir. Yani ilişkilerin zayıflatılması ve azaltılması sosyal sermayede gerilemeye neden olabilmektedir. Sonuç olarak bireyler birbirleriyle düzenli ilişki kurmadıkları zaman sosyal sermaye potansiyeli azalacaktır. Bir ülkede sosyal sermayeyi arttırmak için gelir dağılımının düzeltilmesi, adalet sisteminden kimsenin şüphe duymaması, yolsuzlukların önüne geçilmesi, kişilerin gelecek konusunda ortak beklentiye sahip olması dikkat edilmesi gereken önemli hususlardandır. Çok daha önemli olan bir konu ise ülke farklılıklara pozitif veya negatif bir nitelik kazandırmadan olağan şekilde ortak değerlere sahip çıkmalıdır. Çünkü farklılıklar yanında ayrıştırmayı getirirken, ortaklıklar beraberliği ve iletişimi getirmektedir (Şavkar,2011:39).Sosyal sermayenin gelişmesi ağa katılma ile mümkündür. Bu durum ise kırsal kesimde kente göre daha fazladır. Bunun sebebi ise kırsal toplumdaki insanların birbirleri arasında olan ilişkilerine o kadar adapte olmuştur ki, şehirlerde ki insanlara göre kurallara ve normlara daha fazla saygı gösterirler ve

ayak uydururlar. Kırsal kesimdeki insanlar kendilerini tek bir yerel grup kabul ettikleri için sürekli iletişim halindedirler. İnsanlar arasındaki mesafenin de kısa olması onları zaten sürekli etkileşim halinde olmaya itmektedir. Bunun sonucunda da kendi aralarındaki sosyal sermaye ağının gelişmesi sağlanmış olur ve bölgesel kalkınmaya pozitif bir etkisi vardır (Keskin;2008,24). Bunların yanında devlet tarafında öğrenim seviyesinin artırılmasına yönelik eğitimin artırılması ve özel sektörün bu açıdan desteklenmesi sosyal sermayenin gelişmesine önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

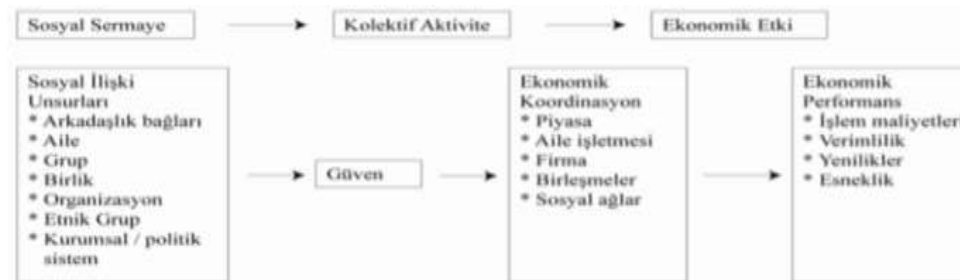
2.2.Sosyal Sermayenin Diğer Sermaye Türleri İle Olan Etkileşimi

Sosyal sermaye, sermayenin diğer çeşitleri ile olan etkileşimi sonucunda ekonomik kalkınma sürecine büyük katkıda bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma süreci ise sermaye çeşitlerinin belirli bir düzeyde birleşmesinden ortaya çıkan bir olgudur. Sosyal sermaye fiziki ve beşerî sermaye üzerinde tamamlayıcılık özelliği bulunan ve onların verimliliğini artıran bir kavramdır. Mülkiyet açısından fiziki ve beşerî sermaye bireye aittir ve bireyseldir. Ancak sosyal sermaye ilişkiler bağlamında dikkate alınır ve bu sebeple topluma atfedilir. Bireysel olan fiziki ve beşerî sermaye kullanılmakla azalabilir ancak sosyal sermaye toplumsal olduğu için kullanılmak ile azalmaz. Sadece dışlanabilir. Yani bazı birey veya gruplar ilişki dışı bırakılabilir. Fiziki sermayenin aksine sosyal sermayenin çoğalması ise aktif bir şekilde kullanımı ile mümkündür. Beşerî sermaye kişilerin niteliğini belirtir. Sosyal sermaye ise kişiler arasındaki iletişimi niteler. Bu sebeple kişilerin niteliğine göre sosyal sermayeler arasında farklılıkların olması doğal bir durumdur. Ayrıca sosyal sermaye beşerî sermayenin aksine sürekli yenilenmeye ihtiyacı vardır. Aksi takdirde etkinliği azalır ve zamanla yok olur.Sosyal sermaye ekonomik sermayeden farklı olarak satın alınarak elde edilemez. Toplumlar onu kendilerine ait inanç, eğitim ve gelenek sistemleri ile kendileri kazanmalıdır. Sosyal sermayenin olmadığı ve bunun sonucu olarak sosyal sorumluluk bilincinin gelişmediği bir toplumda birey çıkarları lehine toplum çıkarları aleyhine etki eder.

Sonuç olarak fiziki sermaye elle tutulabilen bir sermaye türü, beşerî sermaye insan tarafından edinilmiş bir sermaye türü, sosyal sermaye ise bireyler arasında ki ilişkiler sonucu elde edilen bir sermaye türüdür ve topluma mal edilir (Şavkar,2011:35).

3. SOSYAL SERMAYE-YEREL KALKINMA İLİŞKİSİ

1973 Petrol krizinden sonra gündeme gelen yerel kalkınma, kalkınma kavramının en küçük yapı taşı olarak tanımlanabilir. Yani önce yerel kalkınma sonra bölgesel kalkınma daha sonra küresel kalkınma olarak silsile şeklinde devam etmektedir. Yerel kalkınmayı sürdürülebilir hale getirmek birçok ülkenin temel ekonomik hedefleri arasındadır. Sosyal sermaye ise toplumun en küçük yapı taşı olan insan ilişkileri ile ilgilidir. Yani insanların toplumdaki ilişkilerini ve bu ilişkilerin kuvveti ile ilgilidir. Bu bağlamda yerel kalkınmanın verimliliği ve gücü için sosyal sermaye çok büyük önem arz etmektedir. Toplumdaki sosyal sermaye yani insanlar arasındaki iletişim ağı, güven düzeyi, iş birliği ne kadar güçlü olursa yerel kalkınma da ki ilerlemede o kadar güçlü ve istikrarlı olur. Sosyal sermaye ile yerel kalkınma birbirlerini besleyen ve birbirlerinin gelişmesinde etkili olan faktörler olarak düşünebiliriz. Sosyal sermayenin güçlü olması yerel kalkınmanın gelişmesine yardımcı olur. Yerel kalkınma konusunda başarılı bir toplumunda sosyal sermayesi her zaman gelişme ve genişleme eğilimindedir.

Şekil 2: Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermaye Fonksiyonu. (Şavkar, 2011;59.)

Yapılan birçok çalışmada ekonomik kalkınmayla sosyal sermaye arasında paralel bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Üretim sürecinde gereksiz harcamaların önlenmesinde, işlem maliyetlerinin azaltılmasında, toplumdaki güven seviyesinin önemli bir rolü olduğu saptanmıştır. Bunun yanında sosyal sermayenin bölgesel kalkınma hedeflerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Tablo 2’de görüleceği üzere sosyal sermaye, çeşitli kanallarla ekonomik kalkınmaya yönelik yararlı sonuçları ortaya çıkarmaktadır (Şavkar, 2011,59).

Fonksiyona göre arkadaşlık bağları, aile, organizasyonlar, birlik gibi sosyal ilişki unsurları arasında tesis edilen güven gerek piyasalarda gerek aile işletmelerin de gerekse de sosyal ağlarda bir koordinasyon ortamı sağlayacaktır. Koordinasyonun sağlam bir şekilde sağlandığı yerde de performans artışı meydana gelecektir. İşletme maliyetlerinde azalma, verimlilik artışı, yeniliklere yetişme ve kullanma gibi olumlu etkileri kaçınılmaz hale gelecektir. Sosyal sermayenin mikro ve makro ölçekte ekonomik kalkınma ve gelişime katkısı bu fonksiyonun kümülatif olarak artmasıyla sağlanabilecektir. Bir bölgedeki özel sektör, kamu otoriteleri, araştırma-geliştirme merkezleri, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları gibi kalkınma unsurları arasındaki iş birliğini ve tecrübe paylaşımını gerekli olan koordinasyonu sağlayarak kalkınma için gerekli zemini hazırlar. Sosyal sermaye, ekonomik kalkınma için bilgiyi eyleme dönüştürebilme yeteneğidir. Diğer bir ifadeyle, bir toplumun ve bir bölgenin kendini organize edebilme, bilgi edinebilme veya üretebilme ve bu bilgiyi ekonomik sürece dahil etme kabiliyetidir (Altan, 2007: 224).

3.1. Sosyal Sermayenin Kalkınma Üzerindeki Pozitif Etkisi

Birçok bilim insanı sosyal sermayenin kalkınma üzerinde pozitif etkisi olduğunu savunmaktadır. Bunun içinde gerekli olan şeyin toplum içinde güven duygusunun varlığının önemi üzerinde durmuşlardır. Sosyal sermaye kavramını güven bakış açısıyla inceleyen ve bunun üzerinde duran kişi ünlü sosyolog Fukuyama’dır. Toplum içinde güven duygusunun varlığı halinde, üretimin ve ticaret hacminin artış göstermesine ve girişimcilik potansiyelinin gelişmesine imkân verecektir. Bir toplumda insanlar arasındaki güven seviyesinin yüksek olması, şirketlerde çalışanlar ve yöneticiler arasında var olan ilişkinin tanıdıklık ilişkisine değil de güvene dayalı olması işlerin daha profesyonel yapılmasına ve bu şirketlerin gelişerek ekonomik bütünlüğünü arttırarak kümülatif olarak ekonomik kalkınma üzerinde pozitif etki oluşturacaktır. Yüksek güven dolayısıyla yüksek sosyal sermaye seviyesi olan toplumlarda anlaşmalar yasal platformlarda değil karşılıklı zemine dayalı olarak yapıldığından işlem maliyeti azalmaktadır. Bunun sonunca insanlar arası etkileşim ve iletişim artış göstereceği için işletmelere yeniliklerin gelmesinin kolay yolları da açılacaktır (Keskin,2008;34). Sosyal sermayenin kalkınma üzerindeki pozitif etkilerinden biri ise yeni gelişen teknolojiler konusunda bilgilere ulaşmada işlem maliyetini azaltmasıdır. Sosyal sermayesi gelişmiş olan ülkelerde yeni gelişen teknolojiler daha kolay ve hızla yayılmakta ve bu sebeple hasıla artık ekonomik kalkınmaya olumlu etki sağlamaktadır. Kamusal sosyal sermaye dediğimiz yasal yükümlülüklerden kaynaklanan sermayenin gelişmesi durumunda örneğin vergi kaçakçılığı azalacaktır ve yolsuzlukların önüne geçilecektir. Bunun sonucunda da ekonomik kalkınma bir ivme kazanacaktır.

Gelişen ekonomilerin verimliliklerini etkileyen en önemli problemlerden biri işlem maliyetleridir. İşlem maliyeti bir ürün üretilirken ya da hizmet ifa edilirken katlanılan maliyettir. İşlem maliyetleri, bankacılık, sigortacılık, finans, avukatlık ve muhasebe gibi hizmet alımlarında yapılan işlemlerde ortaya çıkmaktadır. Güven uygun alıcı ve satıcı bulmak, hükümet düzenlemelerine uymak ve anlaşmazlık durumlarında bu sözleşmeleri ileri sürerek hak aramak gibi, işlem maliyeti olarak tanımlanan maliyetleri azaltarak etkinliğini artırır. Çünkü bu işlemlerin her biri tarafların bir diğerine güvenmesi durumunda kolaylaşır. Bu durumda her ayrıntıyı sözleşmelerde uzun uzadıya belirtme ihtiyacı azalır ve bu sayede de piyasadaki işlem maliyetlerine azalma, verimliliklerinde artma meydana gelir (Fukuyama,2005: 167).Güven düzeyinin dolayısıyla da sosyal sermayenin yüksek olduğu toplumlarda ekonomik aktörler arasında yapılan antlaşma ve sözleşmeler yasal platformda değil karşılıklı güvene dayalı yapılır. Bu sayede bir takım yasal yükümlülüklerden de kurtulmuş

olunmaktadır. Bu aşamada güvene dayalı sözleşmelerin bir diğer yararı ise bürokratik sürecin gereğinden uzun olmasını engellemesidir. İnsanlar karşılıklı güven güdüsüyle etkileşime geçeceklerinden bürokratik süreçten de kurtulmuş olmaktadır. Örgütler, organizasyonlar ve tüm topluluklar için gerekli en önemli şey bilgidir. Bilgi bu toplulukların olmazsa olmazıdır. Bilgi sayesinde gelişme, güçlenme, hedefler doğrultusunda emin adımlarla ilerleme sağlanır. Bilgi paylaşımını etkileyen en önemli faktör güvenidir. Özellikle gizlilik özelliği bulunan bilginin paylaşımı için güven duygusunun çok sağlam bir şekilde tesis edilmiş olması gerekmektedir. Bilgi iletişim ile kazanılan bir olgudur. İletişim ise sosyal sermayenin en temel yapı taşlarından biridir. Bu nedenle Sosyal sermayenin geliştiği toplumlarda insanlar arası güven duygusunun yüksek olması bilgi akışını ve yeni nesil bilgilere ulaşmayı kolaylaştıracaktır. Bilgiye ulaşma süreci kıaldıktan sonra verimlilik ve etkinlik artışı da kendiliğinden sürece dahil olacaktır. Sosyal sermaye, iş birliği, dayanışma ruhu, ortak hedeflere yönelmek gibi unsurları bünyesinde barındırdığı için, toplumsal kenetlenmelere sevk edici bir boyutu bulunmaktadır. Buradan hareketle sosyal sermaye, toplumda sosyal sorumluluk bilincinin yerleşmesine ön ayak olur. Bu durumun doğal sonucu da bireylerin şahsi çıkarlarından ziyade toplumsal çıkarları gözetmelerinin sağlanmasıdır (Şavkar,2011; 69). Sosyal sermayenin diğer bir pozitif etkisi de burada karşımıza çıkmaktadır. Kişisel çıkarlardan ziyade toplumsal çıkarların gözetildiği toplumlarda insanlar ortak malların aşırı kullanımından kaçınacaklar ve çevre kirliliği gibi maliyeti toplumdan karşılanan dışsal maliyetlerin çözümü daha kolay olmaktadır. Dolayısıyla sosyal sermayesi gelişmiş toplumlarda insanlarda iş birliği ve toplum düzeni oturacağından çevre duyarlılığında da artma görülecektir.

İç barışı sağlayamamış, bireysel ve kurumsal uzlaşma kültürünü içine sindirememiş güvensiz toplumlar, dış ekonomik şoklarla başa çıkmakta yetersiz kalmaktadırlar. Neticede birlik ve beraberlikten uzak bir toplumda iç ve dış şoklar daha çalkantılı bir şekilde yaşanmaktadır. Sosyal sermayenin ekonomik krizlere olan etkisi iki yönlüdür. Bunlardan ilki güvenin olduğu toplumlarda krizlerin daha az görülmesidir. Diğer de kaçınılmaz olarak karşılaşılan krizlerin de atlatılması daha az hasarlı olacaktır. Sosyal sermayenin tesis edildiği toplumlarda, güven seviyesi yüksek olduğu için risk ve belirsizlikler en aza iner. Kuşkusuz bu durum da krizlerin daha az zarar vererek geçirtilmesini sağlar (Şavkar,2011:69).

Genel olarak bir değerlendirme yapacak olursak, sosyal sermayenin ekonomik kalkınmaya pozitif etkisi çok fazladır. Bunlara örnek olarak işlem maliyetlerinin azaltılması, bilgiye hızlı ulaşma, yeni teknolojilere çabuk ulaşım benimseyebilme, şirketlerin zor zamanlarında yardımlaşma ve kolay ortaklıkların kurulması, güven duygusunun sağlanması halinde şirketlerin daha profesyonelce yönetilmesi verilebilir.

3.2. Sosyal Sermayenin Kalkınma Üzerindeki Negatif Etkisi

Sosyal sermaye üzerine yapılan araştırmaların büyük bir kısmı sosyal sermayenin kalkınma üzerine pozitif şekilde etki ettiğini savunur. Fakat sosyal sermaye topluluk veya bireylerin büyük çoğunluğunun diğer insanlar için dolaylı yoldan veya doğrudan istenmeyen sonuçlar doğurabilecek çeşitli hedeflere yönelmesine ve bu hedeflere ulaşmasına neden olabileceği de bir gerçektir. Woolcock ve Narayan (2000) yolsuzluk, bürokratik gecikmeler, bastırılmış sivil özgürlükler, eşitsizlik gibi başarısızlıkların kalkınmayı engelleyici sonuçlar doğuracağı kanısına varmışlardır. Bunun yanı sıra topluluklar arasında kutuplaşmanın olduğu durumlarda sosyal sermaye gücünün kaybetmektedir. Özellikle sosyal ilişkilerin yapısında var olan güç asimetrisi belirginleştiği zaman, sosyal sermaye sayesinde elde edilecek faydalar azalır. Sadece belli gruplar faydalanır. Güç dengesizliğinin oluşmasıyla hem grup içinde hem de gruplar arası eşitsizlikler beraberinde gelir. Sosyal sermayenin kurulması ile ilişkinin kuvvetine bağlı olarak oluşan güçlü ve bağlayıcı sosyal sermayenin etkisi ile insanların herhangi bir işe yerleşme hususunda objektif olarak değil de subjektif olarak değerlendirilmesi yine sosyal sermayenin kalkınma üzerindeki negatif etkilerinden biri olarak yorumlanabilir (Yağmur:2017,111-124). Sosyal sermaye nasıl topluluk üyeleri için karşılıklı iş

birliğinin ortaya çıkmasına neden oluyorsa bu iş birliğinin kullanımına göre bu iş birliği olumlu ya da olumsuz da olabilmektedir. Yani sosyal sermaye faktörü kullanım amacına göre yön değiştiren bir araçtır. Doğru amaçla kullanıldığında ekonomik kalkınmaya güçlü bir pozitif etkisi olacağı gibi tam tersi durumda negatif etkisi hem kalkınma hem de toplumsal açılardan o kadar kuvvetli olacaktır.

4. DÜNYA EKSENİNDE SOSYAL SERMAYENİN GELİŐİMİ

Kalkınmanın sosyal boyutunun önemini artırmasıyla beraber yapılan araştırma, çalışma ve incelemelerde de artış yaşanmıştır. Örneğin Helliwel ve Putnam (1995), sosyal sermayeye ait bazı belirleyicilerin, toplum olarak katılımının yoğun olduğu bölgelerde ekonomik kalkınma ve büyümeye olumlu katkılar sağladığını ortaya koymuşlardır. Yine Putnam, İtalya'nın kuzeyi ile güneyi arasındaki ekonomik etkinlik farkını kuzey İtalyanın sosyal sermaye yoğunluğunun daha fazla olmasına bağlamıştır. Sosyal sermayenin ekonomik kalkınmaya yararlı sonuçlarının artırılması önemli bir tartışma konusu olsa da sosyal sermaye düzeyi yüksek ülkelerin daha güçlü ekonomik faaliyet sergiledikleri ileri sürülmüştür. Bilhassa sosyal sermaye düzeyinin ekonomik performansa etkileri ilgilenen çalışmaların büyük bir çoğunluğu verimlilik artışı, dışsallıklar ve maliyet azaltışı üzerinde durmuşlardır. Bu sebepten bu grubun içinde barınan ülkelerin sosyal sermayelerindeki pozitif dışsallıklardan hareketle rekabet bağlamında üstün geldikleri söylenebilir. Bunun sebebi ise sosyal sermayenin ekonomik fonksiyonlarından biri olarak işlem maliyetini azaltıcı olarak görev yapmasıdır. Sonuç olarak ekonomik verimliliği artırır (Sertkaya ve zcan:2017,69).

Tablo 1: Gelişmiş(G7) ve Gelişmekte Olan lkelere (E7) Ait Güven lm (2005-2009)

G7 lkeleri	% (yüzde)	E7 lkeleri	%Yzde
Kanada	41	in	49
ABD	39	Endonezya	37
Japonya	36	Rusya	24
Almanya	33	Hindistan	20
İngiltere	30	Meksika	15
İtalya	27	Brezilya	9
Fransa	18	Türkiye	4

Kaynak: DDE(WVS) www.worldvaluessurvey.org

Tablo 1 de görüldüğü yzere G7 lkelerinde yani gelişmiş toplumlarda insanların birbirlerine olan güven duygusu daha yüksektir. G7 lkelerinin içinde güven düzeyinin en yüksek olduğu lkeler Kanada ve Amerika'dır. Diğer taraftan gelişmekte olan ülkeler yani E7 lkelerinde nispeten güven duygusunun az olduğu görülür. in ise 2005-2009 döneminde gelişmekte olan E7 lkeleri arasında güven unsuru en yüksek ülkedir. Ülkelerin ekonomik büyüklüklerinin, ülkelere ait güven düzeyiyle doğru orantılı olduğu aşıkardır. Bireylerin birbirlerine olan güven düzeyinin yüksek olduğu toplumlar kişi başına düşen gelirin yüksek olan ve gelişmiş toplumlardır. Kalkınmanın sosyal boyutunun revaçta olması ile birlikte OECD ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar kalkınma politikalarında sosyal sermaye kavramına yer vermişlerdir. Böylece gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın başarı olmasında sosyal sermayenin gücüne vurgu yapılmıştır.

Tablo 2: Gelişmiş(G7) ve Gelişmekte Olan lkelere (E7) Ait İnsani Gelişim Endeksi (İGE)2014

G7 lkeleri	% (yüzde)	E7 lkeleri	%Yzde
Almanya	0,916	Hindistan	0,818
ABD	0,915	Rusya	0,798
Kanada	0,913	Türkiye	0,761
İngiltere	0,907	Meksika	0,756
Japonya	0,891	Brezilya	0,755
Fransa	0,888	in	0,727
İtalya	0,873	Endonezya	0,684

Kaynak: DDE(WVS) www.worldvaluessurvey.org

İnsani Gelişim Endeksi (İGE) Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından okur yazar oranı, gelir dağılımı ve sağlıklı yaşam gibi koşullar dikkate alınarak hesaplanan bir kalkınma göstergesi endeksidir. İnsani Gelişim Endeksin 'de ki değerlendirme 0 ile 1 arasında yapılmaktadır. İGE 1,000 – 0,800 arasında ise yüksek olarak kabul edilir, 0,799 - 0,500 arasındaki ülkelere orta, 0,499-0,000 arasında değerlendirilenler ise düşük İnsani Gelişim Endeksine sahip olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere gelişmişlik düzeyleri ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre gözle görülür bir fark göstermektedir. Gelişmiş ülkeler daha yüksek İnsani Gelişim Endeksine sahipken, gelişmekte olan ülkelerin İnsani Gelişim Endeksleri nispeten daha düşük seyretmektedir. Sosyal sermayenin sağlayacağı kalkınmanın bir göstergesi olarak kabul edilen İnsani Gelişim Endeksi, değeri yüksek olan ülkelerin kalkınmış ve gelişmiş ülke kabul edilmeleri dolayısıyla da sosyal sermaye bakımından da gelişmişlik elde ettikleri çıkarımı yapılabilmektedir.

5. YEREL EKONOMİK KALKINMA SOSYAL SERMAYE İLİŞKİSİNE YÖNELİK LİTERATÜR: TÜRKİYE

Sosyal sermaye neredeyse her ülke genelinde politika, eğitim, sağlık ve kamu hizmetleri gibi alanlarda incelenme çabasına girilmiştir ve bu incelemeler neticesinde Türkiye’de sosyal sermaye seviyesinin diğer ülkelere nazaran daha düşük kaldığı ortaya koyulmuştur. Bu sosyal sermaye seviyesinin ölçülmesinde Dünya Değerler Anketi kullanılmış olup anketin sonuçlarına göre ülkemiz diğer ülkelere orana geride kalmıştır. Bunun nedeni ise insanların birbirlerine duydukları güven düzeylerinin düşük olması, aile şirketlerinin çokluğu gibi dezavantajlı durumlardır. Ülkemiz de sosyal sermaye odaklı yapılan araştırmalardan bazıları şunlardır:

Nalan Yetim (2002) ‘Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği’ adlı makalesinde Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odası’na kayıtlı 224 kadın girişimci ile hem yüz yüze görüşme gerçekleştirmiş hem de anket uygulaması yaparak çalışmasına kaynak oluşturmuştur. Sonuç olarak özellikle kadın girişimcilerin örgütlenme yeterliliklerini geliştirme ve çeşitlendirme hususunda gelişim göstermesi gerekliliği sonucuna varmıştır.

Musa Keskin’in (2008) ‘Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi ve Belirleyicilerinin Analizi’ adlı yüksek lisan tezinde Erzurum’da sosyal sermaye düzeyini belirlemek için Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası üyeleri üzerinde basit tesadüfi örnekleme yöntemini kullanarak bir örnek kütle belirlemiş ve bunlar üzerinde anket çalışması uygulamıştır. Yaptığı uygulama neticesinde Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası üyelerinde sosyal sermayenin orta düzeyde olduğu ve özellikle eğitim düzeyi ile sosyal sermaye arasında doğrusal bir ilişkinin var olduğu sonucuna varmıştır.

Osman Alacahan ve Betül Duman’ın (2011) hazırladığı ‘Güven ve Sivil Bağlılık Boyutuyla Sosyal Sermaye ve Mezhep: Kahramanmaraş Örneği: adlı makalede 400 kişiye yapılan saha araştırması ile sosyal sermayenin temeli olan güven ve sivil bağlılık düzeyleri ile mezhep ilişkisi değerlendirilmektedir. Aynı dinden olmak unsuru ve kişilerin dindarlığının Türkiye toplumunda güven düzeyi üzerinde olumlu etki yaptığı belirtilmiştir.

Kübra Yüksel (2013) ‘İktisadi Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü: Çorum İline Yönelik Bir Analiz’ adlı tez çalışmasında Çorum ilinin sosyal sermaye düzeyini ölçmeye çalışmış ve düşük olduğu sonucuna varmıştır. Sosyal sermayeyi artırarak iktisadi kalkınma seviyesinin artırabileceği sonucuna varmıştır.

Şadan Çalışkan, Ferhat Pehlivanoglu ve Oytun Meçik’in (2014) ‘Bireysel Kazançların Belirlenmesinde Sosyal Sermayenin Rolü: Yalova Örneği’ adlı çalışmasında sosyal sermayenin bireysel kazançların belirlenmesindeki rolü Yalova ili özelinde ortaya koymaya çalışmışlardır. Yapılan ekonometrik analizler neticesinde sosyal sermayenin bireysel kazanç farklılıklarına yol açabileceğini vurgulamışlardır.

Faik Ardahan (2014) 'Bireylerin Sosyal Sermaye Profilleri: Antalya Örneği' adlı çalışmasında Antalya ilinde yaşayan bireylerin sosyal sermaye profillerini demografik değişkenlere göre araştırmaktadır. Çalışmada 213'ü kadın toplam 410 kişiden yüz yüze anket yöntemiyle veriler elde edilmiştir. Bu veriler neticesinde Antalya ilinde yaşayan kişilerin sosyal sermayeleri ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir. Evliler, üniversite ve üstü eğitim almış kişiler ve yüksek gelir grubundaki kişilerin sosyal sermayeleri daha yüksek çıkmıştır.

Ali Erbaşı (2015) 'İlçeler Düzeyinde Sosyal Sermaye Analizi: Konya ve Karaman Örneği' adlı çalışmasında Konya ve Karaman'da ki ilçelerin sosyal sermaye düzeylerini ve sosyal sermaye düzeyleri ile ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde ettiği veriler ışığında ilçelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerini artırabilmeleri için sosyal sermaye düzeylerinin artırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Ümit İzben ve Zühal Özbay Taş'ın (2016) 'Sosyal Sermayenin Yerel Kalkınmada Önemi: Gaziantep Örneği' adlı çalışmalarında sosyal sermayenin Gaziantep ilinde güven ve iş birliğini artırdığı sonucuna varmıştır.

Yasemin Telli Üçler, Muhittin Koraş ve Yelda Güçlünün hazırlamış olduğu (2016) 'Bölgesel Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü: Konya Bedesten Örneği' adlı çalışmada sosyal sermaye kavramını Konya ili özelinde tarihi Bedesten Çarşısında yer alan işletmeler arasında incelemişlerdir. Araştırma neticesinde bu işletmeler arası sosyal sermayenin (güven, iş birliği, ortaklık vs.) artırılması ile bölgesel kalkınma düzeyinin artış trendine gireceği vurgulanmıştır.

Elif Özlem Aşkın ve Serap Barış'ın (2016) 'Kadın İstihdamında Sosyal Sermayenin Etkisi: Tokat ilinde Kadın Girişimcileri Üzerine Bir İnceleme' adlı çalışmalarında kadınların iş kurma, sürdürme gibi aşamaların aileleri, arkadaşları ve akrabaları ile olan güçlü bağları başarılı olmalarında çok etkili olduğu belirtilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sektördeki diğer firmalar gibi kadın istihdamına daha çok kaynak ve iş birliği sağlayabilecek kurumlarla olan ilişki yani sosyal sermaye zayıftı. Bu sebeple kadın girişimcilerin ve kadın istihdamının geliştirilmesi için sosyal sermayenin geliştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

İlknur Karataş ve İsmail Seki'nin (2017) 'Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Aksaray Örneği' adlı çalışması kapsamında uyguladığı anket neticesinde kentin sosyal sermayesinin ve kalkınmışlık düzeyinin nispeten düşük olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple kentin başlıca hedefinin sosyal sermayesini geliştirmek olması gerekliliği sonucuna varmıştır.

Burak Sertkaya ve Günay Özcan'ın (2017) Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme, adlı makalelerinde sosyal sermayenin kalkınmış seviyesi üzerindeki etkisini incelemiş ve sosyal sermayesi gelişmiş olan ülkelerin kalkınmışlık düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ülkemizde genel olarak yapılan araştırmalar neticesinde sosyal sermayesi gelişmemiş kentlerin kalkınmışlık olarak nispeten geride kaldığını, sosyal sermaye düzeyi yüksek olan kentlerin ise genel olarak iktisadi açıdan gelişmişlik gösterdiği sonucuna varmıştır. Türkiye'de aile şirketlerinin fazla olması neticesinde (köprü kuran) sosyal sermaye düzeyi düşüktür. Aile dışında ki kimselere güvenin az olması ve gönüllü birleşmelerin fazla olmaması bunun hem nedeni hem de etkisidir. Bu nedenle ülkemizde sosyal sermayenin artırılma çalışmalarına önem ve öncelik verilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

5.1. Türkiye'nin Sosyal Sermaye Açısından Güçlü/Zayıf Analizi

Türkiye'de sosyal sermaye konusunda çok sayıda çalışma mevcuttur. Aşağıda sosyal sermaye açısından güçlü/zayıf analizi tarafımızdan oluşturulmuştur.

Güçlü yanları

- ✓ Toplumda insanlar arasındaki güven seviyesinin fazla olması yani iş ilişkilerinde tanıdıklık unsuru yerine güveni dikkate almaları ve bu sayede daha profesyonel bir ekonomik ilişki içinde olmaları neticesinde ülke ekonomisine katkı sağlar.
- ✓ Sosyal sermayesi gelişmiş toplumlarda yeni gelişen teknolojilerin daha kolay ve hızlı bir şekilde yayılması sonucu işlem maliyetini azaltıcı etkiye sahiptir.
- ✓ Toplumda insanlar yeni birliktelik ve beraberlik sağladıklarında iletişimlerini artıracığından insanlar yeni ilişkiler kurar ve bu sayede sosyal sermaye gelişme gösterir.
- ✓ Sosyal sermaye insanlar arasında ki güven, birlik, dirlik ve bütünlük duygularına dayanarak iş birliği yapma potansiyelini yani birlikte çalışabilmeyi olanaklı hale getirir.
- ✓ Sosyal sermaye düzeyi ülkeden ülkeye farklılık gösterebildiği gibi aynı ülkenin farklı bölgelerinde de bu düzey farklı olabilir. Bu durum bize ekonomik gelişmişliğin ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye neden farklılık göstermesini anlamamızda yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır.
- ✓ Özellikle kadın istihdamını artırmada sosyal sermayeyi yükseltmek kadın girişimcilerin sayısını ve dolayısıyla istihdamı ve üretimi artırıcı etkisi vardır.
- ✓ Nispeten küçük kentlerdeki sosyal sermayeyi artırma teşebbüsleri o kentteki bölgesel kalkınmanın güçlenmesine ve piyasalarda yer alabilmesine yardımcı olur.
- ✓ Sosyal sermaye düzeyinin yüksek seyrettiği toplumlarda vatandaşlar arası eşitsizlik az olduğu için toplumdaki suç oranı da az olur. Bunun sonucunda yolsuzlukla mücadele edilebilir.
- ✓ Güven duygusunun tam olarak tesis edildiği piyasalarda sosyal sermaye firmaların işlem maliyetlerinde azaltıcı etkiye sahiptir.
- ✓ Sosyal sermaye iş gücü talebiyle iş gücü arzı arasında sağlanacak güven duygusu sayesinde olumlu katkıda bulunur.
- ✓ Örgüt içinde ve örgütler arasında sağlanacak güven duygusu, sosyal sermayeyi güçlendirir bu sayede örgütlere pozitif etki eder.
- ✓ Sosyal sermaye toplumda dayanışma ve güven ortamının oluşturmasından dolayı yoksullukla mücadelede önemli bir etkidir.
- ✓ Ekonominin en önemli kalemlerinden biri olan yatırımlarda güven ortamının sağlanması sonucu yatırımcıların plan ve projelerini gerçekleştirmek için harekete geçmelerini sağlar.
- ✓ Kişilerin ideolojik, kültürel, siyasi, ekonomik durumlarından ötürü toplum için de dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Bu mekânsal bir dışlama olmayıp toplum içinde kabul görmeme, toplumsal faaliyetlere katılamama şeklinde olmaktadır. Sosyal sermayenin önemli etkilerinden biride toplumdaki bu sosyal dışlamayı azaltır (Şavkar, 2011;88).
- ✓ Sosyal sermaye beşerî sermayenin kullanım olanaklarını olgunlaştırır ve güven duygusundan ötürü sosyal sermayenin potansiyelinde iyileştirmeler yapar.
- ✓ Toplumdaki bireyler ile kurum ve kuruluşlar arasında sağlanan güven duygusu sayesinde verimliliklerde artış meydana gelir ve bürokratik sürecin gereğinden fazla uzaması engellenmiş olunur.

Zayıf yanları

- ✓ Sosyal sermaye kavramının tanımının çeşitliliği, doğası ve şekli zamanla değişime müsait olduğu için sosyal sermaye göstergelerinin belirlenmesinde zorluklar yaşanabilir.

- ✓ Topluluklar arasında kutuplaşmanın meydana gelmesi sonucu sosyal sermaye etkisini azaltabilir.
- ✓ Sosyal sermaye faktörü kullanım amacına göre yön değiştirebilen güçlü bir araç olduğundan dolayı olumsuz amaçlara yönelik sermayenin güçlü olması durumunda sosyal sermaye olumsuz sonuçlar doğuracaktır.
- ✓ Toplumda güven duygusunun düşük olması neticesinde birlik, beraberlik ve iş birliği azalacağı için sosyal sermaye azalma gösterir.
- ✓ Bir toplumun birlikte iş yapabilme kültürü yani bir anlamda sosyal sermayesi zayıf ise o toplumda üretim yapma açısından sıkıntılar yaşanır.
- ✓ Bireysel kazançların belirlenmesinde etkin rol oynadığı için gelir farklılıklarına ve fırsat eşitsizliklerine neden olabilir.

Bu bölümde yaptığımız sosyal sermayenin güçlü ve zayıf yönleri analizinde sosyal sermayenin doğru yönlendirilip etkin şekilde kullanıldığında ekonomik kalkınma üzerinde ne kadar etkili bir silah olduğu görülmektedir. Bu sebeple ülkelerin yerel kalkınmadan bölgesel kalkınmaya bir gelişme gösterme ve ekonomik anlamda ilerlemeyi hızlandırma etkisi olmasından dolayı üzerinde durması gereken bir kavramdır. Ancak sosyal sermaye kullanımına göre negatif etkisi de güçlü olabilecek bir kavramdır. Kullanımında ki hedeflere göre kolay bir şekilde olumsuz sonuçlar doğurabileceğinden en azından sosyal sermayenin güçlü olumsuzluklara mahal vermeyecek şekilde kullanılması sağlanmalı ve teşvik edilmelidir.

6. SONUÇ

Sosyal sermaye toplumdaki birlik, beraberlik ve güven duygusuna dayalı, iş birliği ve birlikte hareket etme dinamiklerini canlandırmayı sağlayan, toplumsal ve ekonomik gelişme açısından ciddi bir konuma sahip bir kavramdır. Özellikle güven unsurunun gelişmiş ve yüksek düzeylerde olduğu durumlarda hem toplumsal hem de ekonomik anlamda kalkınma sağlayacağı birçok araştırma neticesinde kabul edilmiştir. Güven duygusunun gelişmesi yanında iş birliği, dürüstlük ve bilgi paylaşımının kolaylığını da yanında getirerek, çatışmaları önleyici, motivasyon ve amaçlanan potansiyel performans artışına da zemin hazırlamaktadır. Yapılan araştırmaların neticesinde sosyal sermaye düzeyi yüksek ülkelerin sosyal sermaye düzeyi düşük ülkelere nazaran daha gelişmiş olduğu ve ekonomik gelişme potansiyeline ulaşmada daha başarılı olduğu görülmüştür. İşlem maliyetlerinin azaltılması, yeni teknolojilere ve bilgilere daha çabuk ulaşılması, yatırım güven düzeyinin artırılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve ekonomik büyümenin yerelden bölgesel, bölgeselden küresel istikrarlı bir şekilde devam etmesinin sağlanması toplumda ve ekonomide sosyal sermayenin önemini gözler önüne sermektedir. Günümüzde birçok evrensel kuruluş bir toplumu kalkınmışlık açısından değerlendirirken ekonomik verilerinin yanında sosyal sermaye düzeyinin de önemli bir kriter olduğunu kabul etmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde sosyal sermayenin ekonomik kalkınmayı temel destek tekerleklerinden olduğu sonucuna varabiliriz.

Son yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde sosyal sermayenin ekonomik kalkınmaya olumlu katkı sağladığı yargısına varılmıştır. Yani sosyal sermaye ile ekonomik kalkınma arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak çalışmamızda sosyal sermayenin pozitif etkilerinin yanında negatif etkilerinin ve zayıf yönlerinin de bulunduğu dikkat çekmeye çalışılmıştır. Sosyal sermayenin pozitif etkisi ne kadar güçlü olma potansiyeline sahipse, negatif etkilerinin de o kadar güçlü olma potansiyeline sahip olduğunu tespit edilmiştir.

Küreselleşmenin zirveye oynadığı günümüz dünyasında toplumlar özellikle bilgiye dayalı örgütlenme üzerine rekabet halindedirler. Bu açıdan gelişmiş ülkeler çeşitli avantajlardan (maliyet, teknoloji vb.) yararlanarak bunu kolaylıkla sağlayabilmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkeler bu konuda gelişmiş ülkelere nispeten sıkıntı yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler kendi ekonomik

yapılarına uygun şekilde sosyal sermayeyi teşvik edici politikalarla bu açığı kapatabilme imkanına sahiplerdir. Sosyal sermaye yapısını bu yolla güçlendiren ülkeler daha kuvvetli ve dirençli ekonomik kalkınma hedefine doğru emin bir adım atmış olacaktırlar. Fakat bu aşamada yukarıda bahsedilen sosyal sermayenin negatif potansiyeline de azami dikkat etmeleri gerekmektedir.

Bu çalışma neticesinde toplulukların sosyal sermayenin pozitif etkilerine odaklı hareket etmeleri ancak sosyal sermayenin negatif etkilerinin ve zayıf yönlerinin varlığına da dikkate alarak ekonomik kalkınma planları oluşturmaları gerektiği sonucuna varılmıştır

KAYNAKÇA

Alaçahan, O. ve Duman, B.(2011), Güven ve Sivil Bağlılık Boyutuyla Sosyal Sermaye ve Mezhep: Kahramanmaraş Örneği, Cilt:10, Sayı:36, ss.108-131.

Altan, R. (2007). Sosyal Sermaye ve Kalkınma. Türk İdare Dergisi, 455, 223-229.

Ardahan, F. (2014), Bireylerin Sosyal Sermaye Profili: Antalya Örneği, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:2, Sayı:8, ss.38-56.

Aşkın, E.Ö, Barış, S, (2016), Kadın İstihdamında Sosyal Sermayenin Etkisi: Tokat İlinde Kadın Girişimciler Üzerine Bir İnceleme, *Business and Economics Research Journal*, Vol:7, Number:2, ss.63-82.

Coleman, J.S.(1990), *Foundation of Social Theory*, Cambridge: Harvord University press.

Çalışkan, Ş. ve Pehlivanoglu, F. ve Meçik, O. (2014), Bireysel Kazançların Belirlenmesinde Sosyal Sermayenin Rolü Yalova Örneği, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt.15, Sayı:1, ss.313-323.

Erbaşı, A. (2015), “İlçeler Düzeyinde Sosyal Sermaye Analizi: Konya ve Karaman Örneği”, *Sosyoekonomi*, Vol. 23(25), 47-78.

Field, John (2008), *Sosyal Sermaye*, Çeviri: Bahar Bilgen ve Bayram Şen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.

Fukuyama F. (2005). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Artırılması*. (Ahmet Buğdaycı çev.). İş Bankası Yayınları.

Fukuyama, F. (2001), *Social Capital, Civil Society and Development*, *Third World Quarterly* 22: 7-20.

İzben, Ü. Ve Özbay, Z. (2016), Bölgesel Kalkınmada Sosyal Sermayenin Önemi: Gaziantep Örneği, 16. Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi.

John, H. ve Robert, P. (1995), *Economic Growth and Social Capital in İtaly*, *Eastern Economic Journal*, Vol.21, No:3, ss295-307.

Karataş İ. ve Seki İ. (2017). Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Aksaray Örneği, *Ege Akademik Bakış*, Cilt:17, Sayı:1, ss.105-126.

Keskin, M. (2008). *Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi ve Belirleyicilerin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi.

Putnam, R. (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princenton University Press.

Sertkaya, B. ve Özcan, G. (2017). Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme, *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(1), 1-12.

Şan, M.K. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel ve Sosyolojik Arka Planı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, cilt:6, sayı:1 ss. 88-110.

Şavkar, E. (2011). Sosyal Sermayenin Unsurları ve Ekonomik Kalkınmayla İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi.

Üçler, Y. ve Koraş, M. ve Güçlü, Y. (2016), Bölgesel Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü: Konya Bedesten Örneği, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, ss.285-299.

Yağmur, A. (2017). Sosyal Sermayenin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi, *Selçuk üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:13 ss.111-124.

Yetim, N. (2002), Sosyal Sermaye Olarak Kadın Girişimciler: Mersin Örneği, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, ss.79-92.

Yüksel, K. (2013). İktisadi Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü: Çorum İline Yönelik Bir Analiz, Yüksek Lisans Tezi.

www.worldvaluessurvey.com